

ла, що її основою є оригінальна авторська думка – ідея. Саме думка зумовлює побудову й аргументацію, трактування фактів, подій, явищ. Змістова частина її дослідження пов'язана з класичними філософськими поглядами, системним прогресивним журналістським світоглядом, із загальнонауковими методологічними підходами до дійсності, що дає позитивний змістовний результат.

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ РЕШЕТИЛІВСЬКОГО РАЙОНУ

Гуріненко Н.О., Бондаренко І.В. (м. Полтава)

Сьогодні, коли школам надана автономія і для вчителя створені сприятливі умови, які дозволяють проявити самостійність в творчій діяльності, значно розширилося коло експериментальних досліджень. Цьому сприяє використання альтернативних програм, підручників, авторських посібників, навчально-методичних розробок, рекомендацій тощо.

Стрижнем у формуванні відповідального ставлення до природи є дослідницька та практична діяльність з вивчення природи рідного краю, способів природокористування в регіоні, догляду за природним середовищем.

На сьогодні з'явилось багато нових, досить ефективних форм організації навчальної та практичної діяльності учнів з охорони та перетворення довкілля.

Найбільш популярними засобами у формуванні екологічної культури в межах загальноосвітніх закладів є декада екології, робота на навчально-дослідних ділянках, створення екологічних стежок, еколекторіїв, організація роботи літніх екологічних таборів, проведення польових експедиційних практик, екскурсій в природу, організація шкільного екологічного клубу, екологічних вечорів, вікторин, природоохоронних акцій та операцій, створення екологічних загонів, агітбригад [2].

Формування морально-екологічних понять є однією з умов ефективності екологічної освіти школярів Решетилівського району. Вчителі залучають учнів до різних видів діяльності: навчально-пізнавальної, науково-дослідницької, туристично-краєзнавчої, пропагандсько-просвітницької, природоохоронної тощо. Ми вважаємо, що тільки за органічного поєднання різних видів діяльності можна забезпечити розв'язання всіх завдань екологічної освіти учнів.

Стосовно екологічного виховання у навчальній діяльності більшості загальноосвітніх шкіл Решетилівського району, корисним і результативним є використання нестандартних уроків, робота з обдарованими дітьми (МАН), науково-дослідна робота.

Чільне місце в системі екологічної освіти посідає *Мала академія наук України* (МАН), діяльність якої спрямована на виявлення здібностей, обдарувань особистості, сприяння її самовизначенню й самореалізації в процесі пошуково-дослідницької роботи в різних галузях науки, а також забезпечення творчого, інтелектуального й духовного розвитку особистості, її підготовку до майбутньої професійної й громадської діяльності [2].

В усіх досліджуваних нами школах учні МАН активно отримують нагороди. Найбільш високі результати показали: Деркач Марина, що представила свою роботу «Сучасний стан ботанічних пам'яток природи Решетилівського району» на обласному конкурсі захисті учнівських робіт МАН, відзначена дипломом III ступеня (Решетилівська гімназія, науковий керівник: Савченко О.Б), Хоружа Аліна також приймала участь у обласному конкурсі захисті, відзначена дипломом II ступеня (Решетилівська гімназія, науковий керівник: Савченко О.Б), Гришко Ярина презентувала своє дослідження на тему: «Значення лишайників в індикації стану навколишнього середовища» на всеукраїнському захисті наукових робіт в місті Києві (Жовтневий НВК, науковий керівник:

Смірнова В.М), Царенко Інна провела велику роботу в напрямку селекції сільського господарства, результати дослідження були подані на обласний конкурс захист учнівських робіт (Жовтневий НВК, науковий керівник: Смірнова В.М).

Серед форм позакласної та позашкільної роботи слід звернути увагу на *практично-дослідну діяльність учнів*. Вона є складовою натуралістичної, екологічної, природоохоронної освіти, ґрунтується на принципах пізнання живої природи й функціонування живих систем, їх розвитку та взаємодії. Її основу становлять методи дослідження природи й спостереження [2].

Слід зазначити, що перспективною формою організації дослідницької діяльності наших школярів сьогодні є *розробка та реалізація проектів*. Проект поєднує теорію та практику, постановку певного розумового завдання й практичне його виконання. Головні завдання, що розв'язуються при застосуванні проектної технології, – це набуття й використання знань для розв'язання нових пізнавальних завдань, розвиток комунікативних навичок, уміння користуватися дослідницькими прийомами. [5].

У розвитку екологічного світогляду важливе місце займають *екскурсії в природу та екологічні практики*, як джерело знань і засіб виховання в учнів чуттєво – емоційного ставлення до природи.

Форми організації цих занять можуть бути різними в залежності від змісту, характеру роботи, оснащення, віку учнів.

Навчальні екскурсії відіграють важливу роль, тому що дають можливість школярам безпосередньо сприймати органами чуттів предмети і явища в природних умовах. У цьому організованому, цілеспрямованому, активному процесі в учнів формуються вміння співставляти предмети, порівнювати, виділяти особливості будови й функціонування об'єктів. Екскурсії викликають емоційне збудження, а це має педагогічне значення, оскільки його джерелом є радість пізнання. Емоційне сприйняття є важливим фактором в естетичному вихованні. Природа у своїй різноманітності – це постійне джерело розвитку продуктивних сил суспільства [3].

Екскурсійний метод є одним з видів активно-рухового опрацювання знань. У сукупності з практичними і лабораторними заняттями він становить основу екологічного виховання. Необхідно також зазначити, що екскурсії мають емоційний і виховний вплив на особистість. Вони є груповою формою навчальної діяльності [5].

Найбільше в цьому напрямку зроблено Піхулею Н.О., вчителем біології Калениківської ЗОШ I-III ступенів, якою було розроблено навчально-пізнавальну екскурсію по екологічній стежці «Смарагди біля Псла». Решетилівський будинок дитячої та юнацької творчості також розробив власний план екскурсії по екологічній стежці під назвою «Доторкнись серцем до краси». Окрім цього будинок творчості часто влаштовує для учнів шкіл району екскурсійні виїзди до міста Полтави, еколога-натуралістичного центру, ботанічного саду, аграрної академії. З метою ознайомлення з різноманіттям природи та станом навколишнього середовища околиць рідного села вчителем методистом Жовтневого НВК Смірною В.М. було сплановано екскурсію на тему: «Морфолого-екологічні особливості рідкісних рослин околиць с. Жовтневе».

У канікулярний період ефективною формою організації дослідної роботи школярів є *літні навчально-польові практики*. Літня навчально-польова практика має не тільки навчальне, але й велике виховне значення. Вибір місця проведення літніх навчально-польових практик має бути зумовлене краєзнавчими особливостями, а саме: наявністю природно-заповідних територій різної категорійності, типовими та унікальними біогеоценозами, культурно-історичних цінностями, формами рельєфу тощо.

Одним з основних завдань, що розв'язуються під час проведення прак-

тик, є актуалізація теоретичних знань у ході вивчення об'єктів живої природи в природних умовах існування [3].

Савченко О.Б. (Решетилівська гімназія) та Піхуля Н.О. (Калениківська ЗОШ I-III ступенів) надають великого значення проведенню навчально-польових практик, зокрема Савченко О.Б. вважає доцільним проводити такі заняття на території РЛП «Нижньоворсклянський», з метою поглиблення знань про навколишнє середовище та доцільність впровадження заповідних територій.

Навчально-польова практика допомагає школярам зрозуміти, що нові знання добуваються великою працею і потребують значних зусиль. У молоді формуються якості, основою яких є об'єктивність, чесність, наукова етика, нездатність порушення законів природи. Ці якості виявляються у всіх сферах діяльності особистості, стають її характерними рисами [3].

У сучасному світі серед колосального потоку інформації важливо вміти оперативно знаходити й аналізувати факти, і завдання вчителя чи керівника *гурткової роботи* полягає не тільки в тому, щоб забезпечити засвоєння учнями певного мінімуму знань, але й навчити основним методам їх добування, а також прийомам дослідження. Лише чітко спланована й організована, поетапно проведена робота з урахуванням індивідуальних умінь учнів спонкає учнівську молодь до продуктивної і творчої пізнавальної діяльності [1].

В Решетилівському будинку дитячої та юнацької творчості діє гурток юних натуралістів «Горицвіт», до якого включені обдаровані учні, що цікавляться теоретичною та практичною екологією, на заняттях гуртка працюють школярі з майже всіх шкіл району. На рівні школи функціонують такі гуртки: «Квітникарство» для учнів 7-9 класів, організований Піхулею Н.О. (Калениківська ЗОШ I-III ступенів), «Садівництво» - навчальний курс, автор якого Тищенко Л.М. вчитель біології Калениківської ЗОШ, діє свій гурток і на території Жовтневого НВК під назвою «Юний еколог РБДЮТ», керівник якого вчитель біології Жовтневого НВК Смірнова В.М.

Ефективною формою позакласної роботи екологічного спрямування є *літні екологічні табори*, основою діяльності яких є організація екскурсій, походів, експедицій. Табори набувають усе більшого поширення, оскільки дають змогу виконувати не обмежені часом та географічними рамками комплексні спостереження за рослинами і тваринами в безпосередніх умовах їх існування, що є суттєвим доповненням до шкільних програм з природничих дисциплін. Крім того, такий вид роботи, як екскурсії має історично-краєзнавче спрямування, що сприяє формуванню у свідомості учня цілісного образу навколишнього середовища [6].

На території Решетилівського району діє профільний екологічний табір «Еколог», управління яким здійснює Решетилівський будинок дитячої та юнацької творчості. Створені екологічні табори і на базі Жовтневого НВК, це такі як: «Кращі екологи», «Тарзан», організовані вчителем біології Смірноюю В.М.

На сьогодні в загальноосвітніх школах активно застосовується така форма позашкільної діяльності учнів, як робота на *екологічній стежці*, що створюється з метою активізації пізнавальної діяльності учнів.

Учбова екологічна стежка - найбільш молода різновидність організаційного маршруту на місцевості для проведення учбової та пропагандистської роботи з питань охорони природи, створення умов для виховання екологічно грамотної культури поведінки молоді в оточуючому середовищі. Суттєвим моментом є те, що на таких стежках у ролі екскурсоводів виступають діти шкільного віку.

Навчально-пізнавальна стежка відрізняється від просто пізнавальних маршрутів у природі. Відмінності простежуються у питанні організації стежки, підбору розміщених на ній об'єктів, методів пропагандистської роботи [4].

В межах Решетилівщини такий важливий напрямок як створення екологічних стежок ще є недостатнім. Створені стежки «Смарагди біля Псла» Піхулею Н.О. (Калениківська ЗОШ I-III ступенів) та «Кладова природи» Смірноюю В.М. (Жовтневий НВК).

Досвід показує, що різноманітні види позакласної й позашкільної роботи з екологічної освіти і виховання взаємно доповнюють один одного, збагачуючи процес навчання і виховання учнів. Саме такий підхід зробить навчально-виховний процес не лише пізнавальним і змістовним, а й дасть можливість сформувати екологічну культуру та реалізуватися кожному його учаснику.

Література

1. Абжалілова Л. Розкладаємо по полицках. Підготовка та проведення занять у гуртку /Л. Абжалілова// Позашкілля. – 2008. - №3. – С.12-17.
2. Богданова О.К. Сучасні форми і методи викладання біології /О.К.Богданова. - Х.: Видавничка група «Основа». – 2003. – 80 с.
3. Гнілуша Н. Організація біолого-екологічних екскурсій як чинник розвитку пізнавального інтересу учнів та їх професійної орієнтації /Ніна Гнілуша// Рідна школа. – 2010. - №7-8. – С.74-79.
4. Гуріненко Н.О., Коротич В.В. Організація екологічної роботи школярів /Н.О.Гуріненко, В.В.Коротич. Педагогічна серія. Полтава АСМІ. – 2000. – 56 с.
5. Нестеренко І.М. Метод проєктів у формуванні екологічної свідомості учнів /І.М.Нестеренко// Обдарована дитина. – 2007. - №10. – С.
6. Організація роботи літнього екологічного табору /уклад. Т.В.Тимочко. - К.: Всеукраїнська екологічна ліга. - 2008. – 32 с.

ГІПОТЕЗИ ВИНИКНЕННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА ЯК НАУКИ

Донченко К., Мордач І., Новописьменний С.А. (м. Полтава)

Для того, щоб повноцінно пізнати науку необхідно, перш за все, пізнати її історію. Завдяки цьому людина не просто формує науковий світогляд, але і розвиває інтерес до науки. Так само, вивчаючи природознавство, ми не можемо оминати його історію. [2]

Існує декілька точок зору про час виникнення науки. Одна з них пов'язана з початком кам'яного віку (біля 2 млн. років тому) - період, коли людина стала приймати і передавати практичні знання.

Друга точка зору пов'язана з виникненням нового виду знань, відмінних від міфологічного мислення. В зв'язку з цим вважається, що наука виникла в Древній Греції у V ст. до н.е.

Третя точка зору говорить про виникнення науки в період пізньої середньовічної культури, коли було усвідомлено велике значення дослідного знання. Про це активно заявили такі видатні діячі церкви, як Р. Гросетст, Р. Бекон. [1]

Четверта - найпоширеніша точка зору - наука виникла в XVI-XVII ст., коли з'явилися праці Й. Кеплера, Х. Гюйгенса, Г. Галілея, І. Ньютона та інших вчених. Ознаками науки виступають побудова математичних моделей об'єктів, емпіричні результати дослідного рівня.

Існує і така точка зору: час виникнення науки кінець першої третини XIX ст., коли відбулось поєднання дослідницької діяльності і вищої освіти на основі дослідно-наукової програми. [3]

Основними закономірностями і особливостями розвитку природознавства є:

1. Відносна самостійність розвитку природознавства, в результаті чого воно задовольняє вимоги техніки виробництва, слідуючи своїм власним шляхом дослідження природи, який визначається внутрішньою логікою наукового пізнання. Які б конкретні задачі не ставила техніка перед наукою, практичне їх